

МІСЦЕ НОРМИ ПРО НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ У МЕХАНІЗМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Михайленко Д.Г.

Національний університет «Одеська юридична академія»

У статті досліджується фактична правова природа норми про незаконне збагачення, яка діє в Україні (ст. 368-2 КК України), у контексті багаторубіжної моделі кримінально-правової протидії корупції. Доводиться, що зазначена норма виконує функцію елементів двох рубежів кримінально-правової протидії корупції – основного та завершального. Встановлюється, що на рівні елементу основного рубежу кримінально-правової протидії корупції норма про незаконне збагачення, передбачаючи резервну підставу кримінальної відповідальності щодо інших корупційних злочинів публічного сектору, закріплює злочин змішаного типу, оскільки останній може бути як двостороннім, так і одностороннім. **Ключові слова:** корупція, теорія корупційних злочинів, багаторубіжна модель, незаконне збагачення, односторонні злочини, двосторонні злочини.

Інституційна безпека держави як складова національної безпеки прямо залежить від стану функціонування управлінських та пов'язаних із ними структур як публічного, так і приватного сектору. Невиконання владними інституціями своїх функцій на протязі тривалого часу не тільки унеможливує сталий розвиток суспільства, а й призводить до системних деформацій, породжує злочинність кризового типу. Крім того, соціально-політичні процеси, які розпочалися в Україні у кінці 2013 року, багато у чому зумовлені накопиченим відчуттям недовіри до управлінських структур, їх корумпованістю. Високий же рівень латентності корупційних злочинів істотно ускладнює функціонування існуючого механізму кримінально-правового регулювання. Так, за деякими оцінками у Росії, що виходячи із близькості кримінальних практик та оцінок міжнародних організацій справедливо і для України, питома вага врахованої корупції в структурі реальної корупційної злочинності коливається у межах 1-5% [1, с. 106].

Національною антикорупційною стратегією на 2011-2015 роки [2] визнана необхідність приведення антикорупційної політики України у відповідність із міжнародними стандартами у сфері запобігання і протидії корупції та впровадження в Україні найкращих практик іноземних держав у сфері запобігання і протидії корупції. Водночас очевидно, що на сьогодні цей процес не завершився і національна антикорупційна система об'єктивно не може ефективно виконувати свою основну функцію. Застосуванням корупціонерами заходів конспірації, зусиллям, спрямованим на приховування своєї злочинної діяльності необхідно протиставити нові підходи до конструювання кримінально-правових заборон. Тут на думку деяких вчених, завдання полягає у виявленні ознак, які б неспростовно свідчили про корумпованість чиновника, про ступінь зради ним інтересів служби, що характерно для злочинної поведінки [3]. Також слушно зазначається, що традиційний підхід, при якому корупціонера притягають до кримінальної відповідальності переважно за окремі факти одержання службовою особою неправомірної вигоди (раніше – хабара), а не через наявність незаконних доходів, повинен поступово відійти у минуле [4, с. 166]. У тому числі зазначене зумовлює необхідність нових правових інструментів, які б не ґрунтувалися, як раніше, на уявленні, що корупція є нетиповою девіантною поведінкою суб'єктів. Звичні механізми кримінально-правової протидії корупційним злочинам довгий час зводилися і зводяться нині до наявності одного рубежу – встановлення заборони конкретних

корупційних діянь, що є суспільно небезпечними. Розгалужена диференціація підстав кримінальної відповідальності за корупційні злочини, яка була здійснена в Україні, принципово не змінила сам інститут корупційних злочинів, який, як видається, знаходиться ще в моделі, виробленій за років СРСР з врахуванням існуючих у ті часи інституцій управління та обсягів корупції. Реалії корупційних відносин сьогодення, інституціоналізація корупції в Україні [5] вже давно потребують принципово нових рішень, у тому числі і в площині кримінального права. Як видається, нова модель кримінально-правової протидії корупції повинна будуватися за принципом «багаторубіжності», коли кримінально-правові заборони будуть реалізовуватися не тільки щодо конкретних корупційних діянь (основний рубіж), а й щодо поведінки, яка ще не є корупційним діянням, але формує визначений корупційний ризик, наявність якого вже є суспільно небезпечним (попередній рубіж), а також щодо подальших об'єктивних виявів вчинених у минулому актів корупції, які залишилися латентними (завершальний рубіж). Схожою із означеною є модель ешелонування кримінально-правової протидії корупції, яка окреслена лише у загальних рисах у літературі [6] і відрізняється від зазначеної вище змістом рубежів.

Конструювання багаторубіжної моделі кримінально-правової протидії корупції передбачає послідовну розробку окремих її складових, зокрема, такого інструменту, як кримінальна відповідальність за незаконне збагачення як елементу завершального рубежу, що демонструє **актуальність цього дослідження**.

Законодавець, передбачаючи кримінальну відповідальність за означене діяння (ст. 368-2 КК), у диспозиції цієї статті не розкрив об'єктивних і суб'єктивних ознак цього злочину та не врахував, що КК містить кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за аналогічні суспільно небезпечні діяння [7, с. 3; 8]. У зв'язку із цим, стаття про незаконне збагачення в структурі КК України виявилася досить незрозумілою як за змістом, так і за призначенням, що потребує вирішення із застосуванням наукової методології. Розробкою кримінально-правових проблем незаконного збагачення займалися такі вчені як Гізімчук С.В., Дудоров О.О., Борков В.М., Киричко В.М., Кочеров М.В., Кубальський В.Н., Тютюгін В.І. та інші. Роботи цих вчених наблизили до розуміння складу незаконного збагачення за КК України, описували можливі шляхи реалізації цього інструменту в правовій системі тощо. Разом із тим, на перших етапах дослідження

важливим є встановити фактичну правову природу норми про незаконне збагачення, яка діє в Україні (ст. 368-2 КК України), що є на даний час **невирішеною проблемою** та становить мету цієї статті.

Інтерпретація норми про незаконне збагачення за допомогою різних методологічних підходів, як показує вивчення літератури, дає різні результати щодо розуміння мети, функції та змісту ознак незаконного збагачення. Серед усіх пізнавальних підходів суті та змісту норми права найбільш достовірні результати може дати герменевтика. Використання такого її ресурсу як телеологічна інтерпретація у випадку виявлення істинного призначення норми КК України про незаконне збагачення, як видається, суттєво наближує до розуміння її місця в системі кримінально-правової протидії корупційним злочинам. Враховуючи, що специфічною особливістю герменевтичного методу є його діалоговий характер, досягнення розуміння передбачає діалог автора й інтерпретатора, а сама інтерпретація невіддільна від процедури емпатії, суть якої полягає в тому, що дослідник ставить себе на місце автора – творця досліджуваного об'єкта, вживається в об'єкт дослідження і таким чином намагається зрозуміти смисл, укладений у ньому [9, с. 106-107], необхідним є детальне дослідження причин, умов і ходу формування ст. 368-2 КК України.

Вперше стаття з назвою «незаконне збагачення» під номером 368-1 пропонувалася до КК України законопроектом № 2112 [10] з таким формулюванням основного складу злочину: «Отримання у власність службовою особою благ або оформлення передачі, надання таких благ її близьким родичам у значних розмірах, законність походження яких не підтверджена в установленому законом порядку (незаконне збагачення) ...». При цьому значний розмір визначався як такий, що перевищує 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі також – НМДГ). Не складно помітити, що наведена конструкція є близькою до ст. 20 Конвенції ООН проти корупції (далі також – Конвенція). Також важливо акцентувати, що згідно із пояснювальною запискою до цього законопроекту [11] одним із його основних завдань було приведення кримінального законодавства у відповідність до положень Конвенції.

Подальші видозміни проектової норми про незаконне збагачення були пов'язані із роботою профільного комітету законодавчого органу. Так, 18.03.2009 року законопроект було розглянуто у цьому комітеті і враховано поправки депутатів [частково пропозицію Міщенко С.Г. (звертає на себе увагу, що загальна пропозиція зазначеного депутата про виключення цієї статті із законопроекту ґрунтувалася у тому числі на тому, що згідно ст. 20 Конвенції встановлення відповідальності за цей злочин є додатковим та факультативним кроком) і по суті у повній мірі поправку Буджерака О.О.] [12]. У зв'язку із цим у тексті законопроекту до 2-го читання ст.368-1 КК була викладена у такій редакції: «Одержання службовою особою неправомірної вигоди або передача нею такої вигоди близьким родичам (незаконне збагачення)...», що повністю вихолостило суть цього злочину і, враховуючи копіювання такого підходу в чинному КК України, навіть сьогодні перешкоджає справедливому засудженню корупціонерів.

У такому вигляді ст.368-1 була введена до КК Законом № 1508-VI від 11.06.2009 року [13]. При цьому принципів зауважень з боку Головного науково-експертного управління [14] та Головного

юридичного управління [15] щодо статті про незаконне збагачення, у тому числі щодо її невідповідності презумпції невинуватості, не було. Висловлювалися лише деякі редакційні побажання і вказувалися виключно проблеми розмежування незаконного збагачення з іншими правопорушеннями.

У наведеній редакції ст. 368-1 КК України вступила у дію з 01.01.2011 року і діяла до 05.01.2011 року включно, оскільки вона разом з усім масивом антикорупційних норм реформи, передбаченої пакетом законів від 11.06.2009 року, втратила чинність згідно із Законом України від 21.12.2010 року [16]. Такий крок у загальному вигляді був пояснений тим, що окремі положення цих законів не відповідали чинному законодавству, запропоновані у них заходи вирізнялися безсистемністю, заплутаністю і неефективністю, а громадськістю та експертами неодноразово висловлювалися критичні зауваження щодо них, наголошувалося на неможливості застосування цих актів, оскільки вони порушують гарантовані Конституцією України права і свободи громадян [17]. Проте теж саме характерно і для того антикорупційного законодавства, яке прийшло на заміну. Якщо не вдаватися в окремі відмінності, які, як видається, ще більше знизили дієвість антикорупційного правового інструментарію, у цілому зазначені закони не тільки по суті, а й редакційно копіювали скасовані акти. Щодо норми про незаконне збагачення, то за новим законопроектом [18] у редакції відповідної статті лише запропоновано мінімальний поріг щодо розміру одержуваної неправомірної вигоди (значний розмір – 100 і більше НМДГ) без змін суті цього злочину.

У подальшому в альтернативному законопроекті [19], який виконував виключно технічну роль по розділенню антикорупційної ініціативи Президента України на два проекти Законів України, стаття про незаконне збагачення була викладена наступним чином: «Одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва (незаконне збагачення)». При цьому відповідно до правил кодифікації кримінально-правових норм нумерація статті 368-1 КК була змінена на 368-2 КК. Тут слід акцентувати, що при обговоренні законопроекту повторну пропозицію депутата Міщенко С.Г. про виключення із цього акту, зокрема, статті про незаконне збагачення було відхилено у зв'язку із тим, що встановлення відповідальності за цей злочин обумовлено необхідністю імплементації положень Конвенції у національне законодавство [20].

Таким чином, дослідження причин, умов і ходу формування норми про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення в КК України показує, що її поява була націлена на впровадження до правової системи України ін-струмента, передбаченого ст. 20 Конвенції, із однойменною назвою. Разом із тим, опрацювання Верховною Радою України первинно запропонованого варіанту статті про незаконне збагачення у результаті привело до такої редакції норми КК України (ст. 368-2 КК), яка розмила саму суть цього злочину і запровадила не планований законодавцем спосіб її застосування, як елемента основного рубежу кримінально-правової протидії корупційним злочинам, чим спричинила правову невизначеність у цій сфері. Означений висновок зумовлює необхідність подальшої структуризації дослідження норми про незаконне збагачення на два відносно відокремлені напрями: перший – вивчення ст. 368-2

КК з врахуванням цілі її створення і у зв'язку із ст. 20 Конвенції (тут незаконне збагачення оцінюється як елемент завершального рубежу кримінально-правової протидії корупції); другий – аналіз ст. 368-2 КК з врахуванням реальної практики її застосування як випадково виділеного суміжного корупційного злочину (тут незаконне збагачення оцінюється як елемент основного рубежу зазначеної вище протидії).

Для підтвердження наведеного положення та у зв'язку із обов'язковістю висновків Верховного Суду України для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму закону, та для всіх судів України особливу увагу слід звернути на постанову [21], положення якої суттєвим чином впливають на суть та межі дії ст. 368-2 КК. Так, найвищий судовий орган зазначив, що діяння, передбачені ст. 368-2 КК та ст. 368 КК співвідносяться як загальна та спеціальна норми права. Таке положення було пояснене тим, що диспозиція ст. 368 КК охоплює більш вузьке коло діянь, оскільки передбачає кримінальну відповідальність тільки тоді, коли одержання неправомірної вигоди особою відбувається в обмін на вчинення чи невчинення нею будь-якої дії з виконанням наданої їй влади чи службового становища. Натомість диспозиція ст. 368-2 КК не пов'язує (не ставить у залежність) одержання неправомірної вигоди від активної чи пасивної поведінки службової особи. Такий висновок Верховного Суду України є правилом розмежування дії ст. 368 та 368-2 КК. Між тим, таке правило формує лише загальне уявлення про групу розмежувальних ознак, які знаходяться у площині об'єктивної сторони підкупу у публічному секторі та мають основу в об'єкті підкупу і будуть у подальшому. Проте не можна погодитися, що ст. 368-2 КК та ст. 368 КК співвідносяться як загальна та спеціальна. Для такого виду конкуренції характерно те, що одна стаття (що передбачає загальну норму) охоплює певне коло діянь, а інша – їх частину. При цьому певні діяння виявляються встановленими і статтею про загальну норму, і про спеціальну [22, с. 417]. Очевидно, що конкретне діяння не може одночасно підпадати під дію ст. ст. 368 та 368-2 КК, оскільки стаття про незаконне збагачення містить негативну ознаку складу злочину, яка унеможливує її конкуренцію із статтею про підкуп. Так, ст. 368-2 КК може бути застосована тільки у випадку, коли відсутні ознаки ст. 368 КК, що дозволяє визначити ці статті не як конкуруючі, а як суміжні.

Важливим є також висновок, обґрунтований у зазначеній вище постанові, що незаконного збагачення як діяння немає й тоді, коли в діях службової особи наявні не тільки ознаки одержання хабара (неправомірної вигоди), але й ознаки інших суміжних кримінально караних корупційних діянь (тут звертає на себе увагу те, що Верховний Суд України вже правильно називає ст. 368-2 КК і інші статті про корупційні злочини, у тому числі ст. 368 КК, не конкуруючими, а суміжними). Норма про незаконне збагачення встановлює заборону на одержання вигоди будь-якого виду та вигляду поза межами встановлених законом підстав та порядку. Службова особа тільки тому, що вона має статус державної публічної службової особи і наділена службовими повноваженнями, за будь-яких умов, приводів, обставин, причин не має права отримувати грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, подарунки, пожертви, інші індивідуально особистісні знаки уваги, які або не забезпечені еквівалентом витраче-

ного робочого часу на виконання службових повноважень та/чи на зайняття іншими дозволеними законом видами діяльності, що не суперечать інтересам служби, або не відповідають загально визначеним уявленням гостинності, або очевидно (явно) є незаслуженими тощо.

Такий висновок Верховного Суду України дозволяє визначити незаконне збагачення злочином змішаного типу (за критерієм механізму корупційних відносин), тобто таким що може бути як двостороннім (може бути вчинений виключно при обов'язковій добровільній участі декількох суб'єктів корупції), так і одностороннім (може бути вчинений суб'єктом корупції одноособово без обов'язкової добровільної участі інших осіб) корупційним злочином. Додатковим підтвердженням цієї тези є кримінальна справа, зокрема, щодо депутата Штормівської сільської ради Сакського району АРК, яка скориставшись наявністю кредитної заборгованістю у КП «Золотий берег» і загрозою її погашення за рахунок заставленої будівлі, разом із сільським головою організувала вилучення із земель запасу на території Штормівської сільської ради земельних ділянок рекреаційного призначення загальною площею 0,3 га під прикриттям погашення означеної заборгованості, чим інтересам сільської громади завдано збитків у розмірі 740 520 грн і у подальшому здійснила замах на встановлення права власності своєї дочки щодо однієї із ділянок. Суд засудив депутата зокрема за ч. 2 ст. 15 – ч. 2 ст. 368-2 КК України [23]. Крім того, означений висновок Верховного Суду підтверджує положення про те, що функцією ст. 368-2 КК у системі норм основного рубежу кримінально-правової протидії корупції є встановлення поряд із ними резервної підстави кримінальної відповідальності за корупцію. Останнє означає, що ст. 368-2 КК є загальною щодо всіх корупційних злочинів, суб'єктом яких є службова особа публічного сектору (п. 1, 2 примітки до ст. 364 КК) і застосовується у випадку, коли діяння такого суб'єкту полягає в одержанні неправомірної вигоди у значному розмірі і не підпадає під ознаки інших складів корупційних злочинів. Щодо ж до ст. 368 КК та статті про незаконне збагачення, то вони не можуть конкурувати у зв'язку із закріпленням у ст. 368-2 КК припису «за відсутності ознак, зазначених у статті 368 цього Кодексу». Звичайно, такий висновок ґрунтуючись виключно на догматичному аналізі лише формально визначає співвідношення ст. 368-2 КК із іншими нормами цього закону. Більш вдалим рішенням було б закріплення у ст. 368-2 КК негативної ознаки незаконного збагачення у редакції «за відсутності ознак іншого злочину».

Із врахуванням викладеного не можна повною мірою погодитися з пропозицією дослідників про те, що норма про незаконне збагачення повинна розглядатися як загальна щодо інших складів корупційних злочинів [4, с. 169], оскільки реальність правозастосовної практики показує, що ст. 368-2 КК виконує функцію по встановленню відповідальності за поведінку, яка не підпадає під інші статті КК України (спеціальні) чи ст. 368 КК (суміжна), а завдання, яке первинно було поставлено перед нормою про незаконне збагачення – покарати корупціонера за умови, що корупційний злочин, який безпосередньо призвів до збагачення, залишився латентним. В останньому випадку вести мову про співвідношення загальної і спеціальної статті чи про суміжність статей не можна.

У зв'язку із цим, незаконне збагачення (у редакції до змін від 14.10.2014 року) – це не тільки стаття, що входить до складу завершального

рубежу протидії корупції, а й стаття, яка передбачає відповідальність за умови, коли в діях корупціонера відсутні ознаки інших складів корупційних злочинів, тобто є елементом основного рубежу кримінально-правової протидії корупції.

У науковій літературі зазначається, що під одержанням неправомірної вигоди як формою прояву незаконного збагачення слід розуміти не лише процес цієї дії в умовах реального часу, а й її результат – одержання, що відбулося в минулому (постфактум); безпосереднє вручення такої вигоди іншою особою або отримання цієї вигоди внаслідок злочинної або іншої протиправної поведінки винного; одноразове отримання або сумарне накопичення неправомірної вигоди у значному (ч. 1), великому або особливо великому розмірі (ч. 2 і ч. 3 ст. 368-2 КК відповідно) [7, с. 6]. Такий висновок, на перший погляд, зміщує виявлені вище різні функції норми про незаконне збагачення. Між тим, вивчення шляху обґрунтування наведеного положення показує, що М.В. Кочеров розуміє незаконне збагачення виключно як елемент основного рубежу кримінально-правової протидії корупції, а його висновок, що обов'язковою умовою кваліфікації поведінки особи по ст. 368-2 КК у ситуації накопичення неправомірної вигоди є доведення, що кожне окреме діяння по отриманню такої вигоди містить ознаки продовжуваного злочину, охоплювалося єдиним умислом винного і було спрямоване на збагачення у відповідному розмірі [24, с. 94-95], відкидають можливість застосувати ст. 368-2 КК у значенні ст. 20 Конвенції.

У наведеному вище розумінні об'єктивних ознак незаконного збагачення також не звертається увага, що визначення неправомірної вигоди, яке закріплене у примітці до ст. 364-1 КК, містить не тільки характеристики предмету вигоди, а й ознаку діяння відповідних злочинів (в тому числі і незаконного збагачення), яка виражається словосполученням «...пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав». З врахуванням цього, більш точно вести мову не про злочинну чи іншу протиправну поведінку винного, яка призвела до збагачення, а про будь-яку поведінку, яка призвела до отримання активів без законних на те підстав, що є значно ширшим за змістом та простішим у доказуванні. Інакше постане необхідність доводити протиправність одержання відповідних благ, що суперечить суті незаконного збагачення та усуває необхідність існування його як норми, яка покликана на завершальному рубежі протидії корупції притягнути до відповідальності тих суб'єктів, яких не викрили при вчиненні відповідної корисливої протиправної діяльності. А вже у цьому контексті слід мати на увазі, що норма про незаконне збагачення покликана усунути складнощі, з якими стикається обвинувачення у зв'язку з необхідністю доведення факту вимагання або прийняття хабарів посадовою особою у випадках, коли масштаби її збагачення настільки неспіврозмірні з її законними доходами, що справа про корупцію може бачити заведена на підставі принципу *prima facie* [25, с. 99]. Крім того, за такої інтерпретації ознак ст. 368-2 КК у випадку, коли буде встановлено «безпосереднє вручення такої вигоди іншою особою або отримання цієї вигоди внаслідок злочинної або іншої протиправної поведінки винного», то необхідно притягнути до відповідальності винного саме за вчинення названої поведінки. Застосування ж поряд із цим ст. 368-2 КК (у значенні незаконного збагачення по ст. 20 Конвенції) буде ні чим іншим, як вторинним

притягненням особи до кримінальної відповідальності за одні і ті ж діяння, що, як відомо, суперечить ст. 61 Конституції України.

У зв'язку із викладеним, не можна погодитися із висновком, що у випадках коли одержання неправомірної вигоди є наслідком злочинної (наприклад, у результаті перевищення влади або службових повноважень) або іншої протиправної (у разі порушення встановлених законом обмежень службової особи щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності тощо) поведінки винного та за наявності інших підстав дії останнього мають кваліфікуватися за сукупністю злочинів [7, с. 16] (мається на увазі сукупністю злочину, що призвів до збагачення, та незаконного збагачення). На цих же підставах хибною є думка, що при незаконному збагаченні обов'язково має бути наявний умисел особи на отримання неправомірної вигоди, а також активні дії, спрямовані на зловживання службовим становищем з цією метою [26, с. 88]. Наведені точки зору не відповідають цілі створення ст. 368-2 КК та ще більше заплутують практику її застосування. У цьому випадку слід мати на увазі, що правові інструменти кожного рубежу протидії корупції не можуть застосовуватися у ідеальній сукупності, оскільки це суперечить суті багаторубіжної системи, яка полягає у тому, що норми наступного рубежу включаються щодо конкретної життєвої ситуації лише у тому разі, коли норми попереднього не спрацювали.

Остаточного підтвердити висновок про необхідність розуміння норми про незаконне збагачення (у редакції до змін Законом України від 14.10.2014 року [27]) як елемента одночасно до двох рубежів кримінально-правової протидії корупції (основного та завершального) можна положенням аналізованої вище постанови Верховного Суду України, за яким ознаками, які ідентифікують незаконне збагачення, зокрема, має бути визначена й офіційно закріплена наявність майна, яке значно перевищує офіційно проголошені (встановлені) доходи службової особи; встановлена невідповідність між доходами і майновим станом службової особи. Наведене положення у сумі з дефініцією неправомірної вигоди (примітка до ст. 364-1 КК), де закріплено, що вона одержується без законних на те підстав, дозволяло розглянути можливість застосування норми про незаконне збагачення (у редакції ст. 368-2 КК до змін від 14.10.2014 року) як елемента завершального рубежу кримінально-правової протидії корупції, на що не було звернуто уваги науковцями та правозастосовними органами, а також не враховано законодавцем при викладенні ст. 368-2 КК у новій редакції.

Узагальнення наведених вище положень концентрує увагу на важливому висновку щодо суті та місця норми про незаконне збагачення (у редакції ст. 368-2 КК до змін від 14.10.2014 року) у системі норм про корупційні злочини. Так, зазначена норма виконує функцію елементів двох рубежів кримінально-правової протидії корупції – основного (у зв'язку із реальною практикою її застосування як випадково виділеного законодавцем суміжного корупційного злочину, що став резервним щодо інших) та завершального (у зв'язку із ціллю її створення як аналога інструменту ст. 20 Конвенції, висновком Верховного Суду України та догматичним аналізом ст. 368-2 КК у поєднанні з положенням примітки до ст. 364-1 КК). Крім того, на рівні елемента основного рубежу кримінально-правової протидії корупції норма про незаконне збагачення, передбачаючи резервну підставу

кримінальної відповідальності щодо інших корупційних злочинів публічного сектору, закріплює злочин змішаного типу (за критерієм механізму корупційних відносин), оскільки останній може бути як двостороннім (може бути вчинений виключно при обов'язковій добровільній участі декількох суб'єктів корупції), що потребує його розмежування із підкупом у публічній сфері, так і одностороннім (може бути вчинений суб'єктом корупції одноособово без обов'язкової добровільної участі інших осіб) корупційним злочином, що потребує

його розмежування із іншими (окрім зазначеного вище підкупу) злочинами.

Наведені положення розкривають місце у механізмі кримінально-правової протидії корупційним злочинам норми про незаконне збагачення (ст. 368-2 КК), у редакції яка буде діяти до набирання чинності Законом України від 14.10.2014 року [27], а також будуть слугувати фундаментом подальшого дослідження дії ст. 368-2 КК та запровадження в Україні інструментів протидії корупції завершального рубежу.

Список літератури:

1. Лунев В. Настоящей борьбы с коррупцией в России нет / В.В. Лунев // Уголовное право. – 2007. – № 5. – С. 104-108.
2. Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки, схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001/2011 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011>.
3. Борков В.Н. О новых подходах к конструированию запретов на совершение коррупционных преступлений / В.Н. Борков // «Электронное приложение к «Российскому юридическому журналу». – 2010. – № 1. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electronic.ruzh.org/?q=ru/node/183>.
4. Кубальський В.Н. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне збагачення / В.Н. Кубальський // Протидія злочинам у сфері службової діяльності (кримінологічні, кримінально-правові і кримінально-процесуальні проблеми). – К.: Наукова думка, 2014. – 318 с.
5. Дрьомін В. М. Інституціональна концепція злочинності / В. М. Дрьомін // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/visnik_yg/1/23.pdf.
6. Борков В.Н. Предпосылки формирования трех рубежей уголовно-правового предупреждения коррупции / В.Н. Борков // Научный вестник Омской академии МВД России. – 2009. – № 4 (35). – С. 18-19.
7. Кочеров М. В. Відповідальність за незаконне збагачення (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Кочеров ; кер. М. Г. Вербеньський ; Держ. НДІ МВС України. – К., 2013. – 20 с.
8. Тютюгін В.І. Новели кримінального законодавства щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини: вирішення проблеми чи проблеми для вирішення / В.І. Тютюгін // Юридичний вісник України. – 2010. – № 6 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://yuricom.com/ua/yuridichnyi_visnyk_ukrainy/overview/?id=5364.
9. Яркова Е.Н. История и методология юридической науки: учебное пособие / Е.Н. Яркова. – Тюмень : Издательство Тюменского государственного университета, 2012. – 357 с.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення : проект Закону України № 2112 від 11.09.2006 року (опрацьований Комітетом з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією станом на 17.11.2006 року) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762.
11. Пояснювальна записка до проекту Закону України № 2112 від 11.09.2006 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762.
12. Порівняльна таблиця до проекту Закону України № 0875 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (друге читання) (Розгляд у Комітеті з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією 18 березня 2009 року) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762.
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України № 1508-VI від 11.06.2009 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-17>.
14. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (До № 2112-Д від 20 листопада 2006 р.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762.
15. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (реєстраційний № 0875) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762.
16. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції : Закон України № 2808-VI від 21.12.2010 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2808-17>.
17. Пояснювальна записка до проекту Закону України № 7487 від 17.12.2010 року «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39289.
18. Про засади запобігання і протидії корупції : проект Закону України № 7487 від 17.12.2010 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39289.
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : проект Закону України № 7487-1 від 07.04.2011 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=40128.
20. Порівняльна таблиця до проекту Закону України № 7487 «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» (повторне друге читання) (Розгляд у Комітеті з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією 5 квітня 2011 року) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=39289.

21. Постанова Верховного Суду України від 07.11.2013 року по справі № 5-29кп13 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>.
22. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В.О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
23. Вирок Сакського місьрайонного суду Автономної Республіки Крим від 27.06.2012 року по справі № 117/589/2012 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26776016>.
24. Кочеров М. В. Відповідальність за незаконне збагачення (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. В. Кочеров ; кер. М. Г. Вербенський ; Держ. НДІ МВС України. – К., 2013. – 262 с.
25. Руководство для законодательных органов по осуществлению Кон-венции Организации Объединенных Наций против коррупции (второе исправленное и дополненное издание). – Нью-Йорк: ООН, 2012. – 283 с. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unodc.org>.
26. Трепак В. Деякі проблеми застосування окремих норм антикорупційного законодавства / В. Трепак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 4. – С. 84-89.
27. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 року № 1698-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

Михайленко Д.Г.

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

МЕСТО НОРМЫ О НЕЗАКОННОМ ОБОГАЩЕНИИ В МЕХАНИЗМЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИОННЫМ ПРЕСТУПЛЕНИЯМ

Аннотация

В статье исследуется фактическая правовая природа нормы о незаконном обогащении, которая действует в Украине (ст. 368-2 УК Украины), в контексте многорубежной модели уголовно-правового противодействия коррупции. Доказывается, что указанная норма выполняет функцию элементов двух рубежей уголовно-правового противодействия коррупции – основного и завершающего. Устанавливается, что на уровне элемента основного рубежа уголовно-правового противодействия коррупции норма о незаконном обогащении, предусматривая резервное основание уголовной ответственности отношении других коррупционных преступлений публичного сектора, закрепляет преступление смешанного типа, поскольку последнее может быть как двусторонним, так и односторонним.

Ключевые слова: коррупция, теория коррупционных преступлений, многорубежная модель, незаконное обогащение, односторонние преступления, двусторонние преступления.

Mykhailenko D.G.

National University «Odessa Law Academy»

THE PLACE OF THE NORM ON ILLICIT ENRICHMENT IN THE MECHANISM OF CRIMINAL LAW COUNTERACTION AGAINST CORRUPTION CRIMES

Summary

The article studies the actual legal nature of the norm on illicit enrichment in force in Ukraine (art. 368-2 of the Criminal Code of Ukraine) in the context of multiple borderlines model of legal counteraction against corruption crimes. The author proves that the abovementioned norm carries out the function of the elements of two borderlines of criminal law fight against corruption – the primary one and the completion one. The article determines that on the level of the primary borderline of the criminal law counteraction against corruption crimes the norm on illicit enrichment, providing a reserve ground of criminal liability concerning other corruption crimes of the public sector, institutes a crime of a mixed type, since the latter can be bilateral as well as unilateral.

Keywords: corruption, the theory of corruption crimes, multiple borderline model, illicit enrichment, unilateral crimes, bilateral crimes.